

Секція 1
НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЮРИДИЧНОЇ
ЛІНГВІСТИКИ

Артикуца Наталія Володимирівна,
головний науковий співробітник сектору
«Українська школа законотворчості» відділу
теорії та практики законотворчої діяльності
Інституту законодавства Верховної Ради
України, кандидат філологічних наук,
доцент

**ЮРИДИЧНА ЛІНГВІСТИКА ТА ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ
В ЗАКОНОТВОРЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

Поява у системі знань нової міждисциплінарної науки – юридичної (правничої, правової) лінгвістики наприкінці ХХ століття є закономірним результатом онтологічного та історичного взаємозв'язку, постійної взаємодії і взаємовпливу двох фундаментальних сфер людської діяльності – мови і права, інтеграцією наукових знань двох взаємопов'язаних галузей – мовознавства і правознавства. Право, яке формується, матеріалізується саме мовними засобами (словесними знаками у вербально-синтаксичних конструкціях), не може розвиватися й удосконалюватися без вправного застосування різноманітних мовних ресурсів, що обслуговують усі сфери юриспруденції в її широкому розумінні, та ефективного лінгвістичного інструментарію, покликаного задовольнити різноманітні потреби державно-правової комунікації на рівні сучасних вимог. Водночас лінгвістика, вивчаючи специфіку правничого мовлення на всіх мовних рівнях (лексичному, лексико-семантичному, граматичному, стилістичному тощо) та виявляючи закономірності застосування мовних засобів у юридичних текстах різних стилів і жанрів, може допомогти у пошуках оптимальних мовних засобів і мовних конструкцій для висловлення правової думки в усіх її проявах.

Завдяки взаємодії з різними сферами права і правової діяльності юридична лінгвістика активно розвиває і збагачує свій поняттєво-категоріальний апарат, методологічний потенціал, робочий інструментарій, зокрема формує набір специфічних методів для лінгво-правових досліджень та різних видів юридико-лінгвістичних експертиз (термінологічної, комплексної мовностилістичної експертизи текстів законопроектів, спеціалізованих лінгвістичних експертиз у документальних та інформаційних спорах та ін.). Завдяки спільним зусиллям мовознавців (які розглядають мову права як відкриту, динамічну і поліфункціональну підсистему літературної

мови, спрямовану на задоволення комунікативних потреб у державно-правовій сфері, і водночас як один з різновидів фахової мови) і правознавців (які вбачають у ній важливу складову теорії та філософії права, правотворчості та юридичної техніки), нині у межах сучасної юридичної лінгвістики набули особливої актуалізації такі її спеціалізовані напрями: законодавча (законопроектна) лінгвістика, законодавча стилістика, судова лінгвістика, юридичне термінознавство, юридична термінографія, граматики права, лінгвоюрисдика, лінгвоекспертологія, документналінгвістика, компаративна юридична лінгвістика, юридичне перекладознавство, історія правничої мови, юридична риторика та ін.

Фундамент науково-теоретичної, методологічної та науково-практичної бази сучасної юридичної лінгвістики складають праці відомих вітчизняних і зарубіжних лінгвістів та правників: А. Подлеха, Дж. Холла, Р. Бержерона, Г. Торнтон, М. Каца, Г. Ландквіста, П. Сандрини, Ж.-Р. де Гроота, В. Отто, Ж. Корню, Л. Еріксена, Ф. Мюллера, А. Нашица, М. Брицина, О. Сербенської, О. Копиленка, Ю. Зайцева, І. Усенка, О. Ушакова, О. Піголкіна, Д. Керимова, М. Голева, О. Александрова, А. Черданцева, Д. Баранника, Ю. Прадіда, С. Кравченка, С. Зархіної, В. Власенка, Н. Калініної, Н. Івакіної, О. Галяшиної, О. Крюкової, Т. Губаєвої, В. Калюжної, А. Марахової, В. Тураніна, О. Доценко, З. Тростюк, Б. Стецюка, Г. Миронової, О. Газдешової, А. Красницької, Г. Онуфрієнко, Т. Подорожної, А. Токарської, С. Хижняк, Л. Чулінди, Н. Чунакової, О. Шаблій, К. Шугрінної, І. Шутака, О. Юрчук та ін.

Спільний доробок усіх тих, хто досліджував різноманітні теоретичні і прикладні проблеми на перетині мови і права, містить у собі чимало корисних ідей, спостережень, конструктивних пропозицій, зокрема щодо лінгвістичного забезпечення правотворчого процесу і правозастосовної практики, і тому з цих позицій має бути ретельно проаналізований та узагальнений.

Першочергове значення для законотворчої діяльності в Україні мають такі напрями сучасних юридико-лінгвістичних досліджень і розробок:

- робота з текстовими корпусами сучасного українського законодавства та базами даних, словниками законодавчих і юридичних термінів з метою створення генерального реєстру термінів сучасного українського законодавства;
- аналіз, упорядкування та систематизація термінологічних одиниць за галузями права і законодавства, їх кодифікація у галузевих словниках;
- унормування, уніфікація та стандартизація термінів, що вживаються в чинних нормативно-правових актах України, відповідно до національних та міжнародних вимог (спеціально створеною державною фаховою комісією);

- лінгвістичний моніторинг текстів законодавчих актів та законопроектів з метою виявлення порушень вимог юридичної лінгвістики та юридичної техніки, правил і норм сучасної літературної української мови;

- фіксація, аналіз та класифікація таких порушень у текстах різних галузей українського законодавства (фокусування уваги на термінологічних розбіжностях, невиправданій термінологічній дублетності та синонімії, семантичній «дифузності» на рівні визначень термінів і нормативних положень, їх незрозумілості, дво- або багатозначності з точки зору читацького сприйняття, надмірно складних для розуміння (навіть юристами-професіоналами високого рівня) синтаксичних конструкціях, стилістичних недоречностях, орфографічних помилках, непродуктивних моделях українського термінотворення, невдалих авторських утвореннях термінів, неправильних скороченнях);

- розроблення мовно-термінологічних засад формування тексту законопроекту та ознайомлення з ними українських нормопроектувальників;

- підготовка методичних матеріалів, вказівок, інструкцій, довідкових і допоміжних матеріалів для правильного мовного оформлення законопроектів та супровідних документів до них;

- організація навчання та спеціальної фахово-мовної підготовки майбутніх нормопроектувальників на базі Української школи законотворчості Інституту законодавства Верховної Ради України;

- розроблення та впровадження у практику українського законотворення комплексної юридико-лінгвістичної експертизи законопроектів;

- забезпечення автентичного перекладу міжнародних нормативно-правових документів та укладання перекладних юридичних словників.

Найбільш перспективними ресурсом юридичної лінгвістики в напрямку підвищення якості сучасного українського законодавства вбачаємо розроблення і запровадження у законотворчому процесі спеціальної процедури юридико-лінгвістичної експертизи законопроектів у процесі їх підготовки до другого читання, що слугуватиме потужним фільтром для очищення мовно-термінологічного матеріалу, його унормуванню та вдосконаленню. Для цього потрібно не лише сформуувати колектив з провідних фахівців у сфері юридичної лінгвістики, стилістики та термінології, різних галузей права і законодавства, інформаційних технологій, але й розробити і відпрацювати методики експертиз з урахуванням особливостей кожної галузі законодавства.

У системі підготовки законопроектувальників Української школи законотворчості Інституту законодавства Верховної Ради України передбачено ознайомлення слухачів з мовно-термінологічними засадами підготовки законопроекту, зокрема:

вимогами до термінології, мови і стилю нормативно-правових текстів; досвідом впровадження наукового доробку українських та зарубіжних науковців у цьому напрямку; актуальними теоретичними і практичними завданнями юрислінгвістики у зв'язку з кодифікаційними процесами в Україні; правилами використання термінів у законопроекті; проблемами унормування термінології сучасного законодавства на основі національних та міжнародних термінологічних стандартів; алгоритмами дій для вирішення мовно-термінологічних проблем. При цьому важливою складовою фахової підготовки нормопроектувальника є напрацювання й закріплення таких необхідних практичних навичок і вмій, як: поетапне формування термінологічного апарату законопроекту, робота над словником базових термінів, побудова законодавчих дефініцій, моделювання змісту і форми правових норм залежно від їх типу, вияв негативної латентності (змістової та текстової) або двозначності, редакторський аналіз та експертиза текстової якості законопроекту, аналіз і класифікація помилок, підготовка пакету супровідних документів до законопроекту і його презентація на засіданні Верховної Ради України.

Отже, синтез правових і мовних знань у міждисциплінарних юрислінгвістичних дослідженнях не лише розширює наше уявлення про мову і право, їх глибинну сутність і взаємодію, але й уможливорює виконання низки вкрай важливих для законотворення науково-практичних завдань, спрямованих на підвищення якості сучасного українського законодавства шляхом втілення у ньому всіх необхідних якісних параметрів законодавчого тексту.

Бойчук Василь Миколайович,

завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Прикарпатського факультету (м. Івано-Франківськ) Національної академії внутрішніх справ, кандидат філологічних наук, доцент;

Бойчук Марія Володимирівна,

доцент кафедри права Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

ЄВРОПЕЙСЬКА ХАРТІЯ РЕГІОНАЛЬНИХ МОВ АБО МОВ МЕНШИН КРИЗЬ ПРИЗМУ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Проблематика взаємних стосунків мови і права як суспільних явищ є надзвичайно складною, а тому в наукових парадигмах філософських і політико-правових учень ці питання (в онтогенезі) отримували різні тлумачення. Для прикладу, українське фундаментальне видання юридичної енциклопедії у 6 томах загалом не містить дефініції мовної політики, тоді як політична енциклопедія